

NOZOS-nieuws

Mededelingenblad van de Noordhollandse
Zoogdierstudiegroep

Zevende jaargang, nummer 2
gewoon najaar 2000

Relaties mens muis

Mensen en muizen hebben veel met elkaar te maken. Volgens wetenschappers lijken mensen en muizen zelfs heel veel op elkaar. Nu zult u denken, dat kan niet kloppen. Natuurlijk ze hebben alle twee haren en ze zijn zoogjes, maar dan houdt het op. De verschillen tussen mens en muis spingen inderdaad erg in het oog. De een loopt op twee benen en kijkt over de wereld uit en de ander lukt het niet om over een grassprietje te loeren. Ook het aantal haren bij de mens is fors minder dan bij muizen en een lange staart hebben wij niet.

Toch is vanuit het oogpunt van wetenschappers de mens vrijwel gelijk aan de muis. Dan bedoelen ze niet een zekere verhevenheid van hun kaste ten opzichte van de plebs, maar een vergelijk in de kleine dingen. En volgens onze Nederlandse wijsgeer Annie M.G. Schmidt zijn het de kleine dingen die het doen. Mensen en muizen blijken dus genetisch aan elkaar verwant!

Fijn, weer wat geleerd en nu.

Nu het is belangrijker voor u en mij dan u denkt of zelfs durft te denken. Wetenschappers hebben namenlijk een gen ontdekt waardoor muizen slimmer worden. Dat gen nu is de oplossing voor het probleem van Adelmund. Gewoon ieder kind een pilletje en het tekort aan onderwijspersoneel is opgelost. En de dan werkloze onderwijzers? Die krijgen ook zo'n pilletje.

Colofon

NOZOS-nieuws is het mededelingenblad van de Noordhollandse Zoogdierstudiegroep (NOZOS). Er wordt gestreefd naar vier exemplaren per jaar. De Noordhollandse Zoogdierstudiegroep is op 25 mei 1992 opgericht en heeft als doel het beoefenen van de zoogdierkunde en het bevorderen van de bescherming van in het wild levende zoogdieren, in het bijzonder in de provincie Noord-Holland.

Bestuur

Floor van der Vliet (secretaris)
Spaarndammerstraat 660
1013 TJ Amsterdam
020 - 6828216

Joost Verbeek (penningmeester)
0228 - 513605
verbeekj@worldaccess.nl

Kees Kapteyn
0251 - 272866
kkapteyn@wxs.nl

Peter van der Linden
035 - 7720080
p.vanderlinden@cable.A2000.nl

Joy de Wit
020-6974518
wittrans@xs4all.nl

Jan Wondergem
072-5740614
jwondergem@sbwinfra.nl

Redactie & lay-out

Spechtstraat 59
1223 NX Hilversum
035 - 7720080
p.vanderlinden@cable.A2000.nl

Inzenden waarnemingen

Provincie Noord-Holland
Afdeling Onderzoek
Kees Kapteyn
postbus 123
2000 MD Haarlem

-
- U kunt de NOZOS steunen als: donateur voor f 25 per jaar.
- u ontvangt vier keer per jaar het mededelingenblad
 - u krijgt jaarlijks een jaarboek met daarin verslagen van de NOZOS-onderzoeken
 - u kunt zich tegen een gereduceerd tarief abonneren op het landelijke blad Zoogdier
 - u kunt kosteloos naar de jaarlijkse Noordhollandse zoogdierendag en donateursexcursie.
- En als lid voor f 15 per jaar
- u kunt tevens meedoen aan onderzoeken en andere activiteiten van NOZOS.

Giro 2117081 ten name van Noordhollandse Zoogdierstudiegroep te Grootebroek.

Redactioneel

We zijn er weer! 't heeft even tijd gekost voordat het nieuwe nummer van uw onvolprezen (feitelijk niet geprezen) tijdschrift weer op de deurmat ligt. Natuurlijk had dit nummer nummer vier moeten zijn, maar het is nummer twee. Dat komt omdat er dit jaar niet eerder een tweede nummer is verschenen. Soms is - u weet het - het leven van een hoofdredacteur simpel. Het nummer dat na één komt is twee. Ook als daar een half jaar tussen zit. Maar och, ik krijg geen klachten.

Althans niet over het niet verschijnen wel over het niet plaatsen van een reactie. Muizenbestrijden was hetgeen tegen de haren van de respondent streek (terecht mijnsinziens, maar dat terzijde). Maar waarom een mening van... dan niet geplaatst. Simpel ik had het niet ontvangen. Wat de post er mee heeft gedaan is nog onduidelijk. Maar ergens tussen verzender en ontvanger zit iemand brieven te lezen en selectief weg te gooien. Muizen zijn immers eng die bestrijd je juist wél. Maar gelukkig hebben we het KPN-selectiecentrum kunnen omzeilen en wordt de mening van Koos alsnog geopenbaard aan u, de lezer.

Lees dus vooral pagina 17 als eerste en reageer, dan maken we er een polemiëk, een twisteschrift, van.

Inhoud

Tien jaar egelopvang bij Damland	3
<i>Carina Oosterhuis, Kees Roobeek & Petra Vlaming</i>	
Verspreiding van de egel in Bergen NH	7
Kees Roobeek	
Monitortelling in Heiloo	8
Kees Kapteijn	
Gastronomie en muizen	10
Peter van der Linden	
Vlerend op vakantie	11
Arend de Jong	
Kort nieuws samengevat	14
Volgend jaar weer 1	
Volgend jaar weer 2	
Een bijzondere dode	
Egel in de buurt	
Reebok in de duinen bij Bergen NH	
Visser blijkt bunzing 2	
Uitgezette dassen bijna allemaal dood	
Gratis en voor niets: Zoogmail	
Rosse woelmuis op Texel, een reactie	17
Koos Balintijn	
Zoogdieren historisch gezien	18
Fie van Toverlol	

Tien jaar egelopvang bij Damland

Stekelige gasten

Voor egels is het min of meer samenleven met de mens, getuige de vele verkeersslachtoffers, niet van gevaar ontbloeit. Zieke en gewonde egels kunnen door afwijkend gedrag al snel met mensen of hun huisdieren worden geconfronteerd. Egels zijn beschermde dieren en mogen niet door particulieren gehouden worden. In deze lacune voorzien de diverse egelopvangcentra in Nederland. In onze regio is dat het vogelopvangcentrum Damland (Vlaming 1996) aan de Nesdijk in Bergen. In het verleden werden egels veelal door particulieren gebracht, die via politie of kennissen van deze opvangmogelijkheid op de hoogte waren gesteld. Tegenwoordig is het vooral de dierenambulance Noord-Kennemerland die hierbij een nuttige taak vervult. Tien jaar geleden is men tevens begonnen wat meer gegevens (herkomst, gewicht) te noteren van de binnengebrachte egels en in 1995 werd dit uitgebreid met het noteren van geslacht, ziektebeeld en de resultaten van de opvang. In dit verslag willen wij al deze gegevens eens op een rij zetten en wat nader bekijken. Enerzijds omdat wij menen, dat dit bijdraagt aan onze kennis over de egels in het algemeen en over de egels uit de regio in het bijzonder, anderzijds voor ons zelf om te zien of de egelopvang functioneert en voldoet. Bij binnenkomst van egels bij Damland worden nu, indien mogelijk, de volgende gegevens vastgelegd: Datum, plaats van herkomst, reden van binnenkomst (verwonding, ziekte, parasieten etc), gewicht en geslacht. La-

ter gevolgd door het resultaat van de opvang (dood, euthanasie of vrij).

Resultaten en bespreking

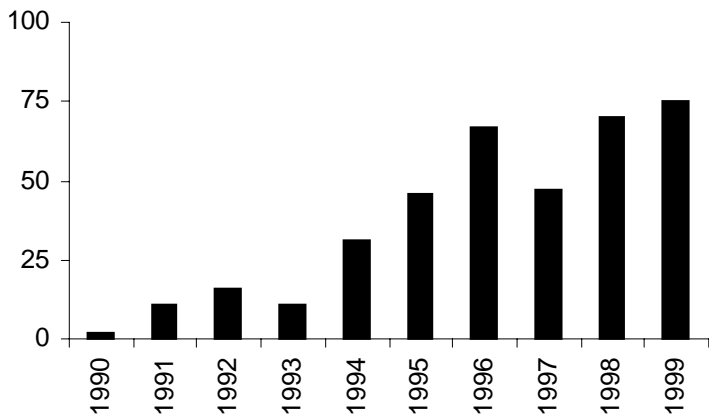
Herkomst

Van ruim 700 egels is de plaats van herkomst genoteerd en in tabel 1 zijn deze plaatsen weergegeven. Hieruit blijkt dat nagenoeg alle egels (> 95%) uit onze regio komen met opvallend veel uit Alkmaar en haar buurgemeenten Bergen, Heerhugowaard, Heiloo, Egmond, Schoorl en Langedijk. Hierna volgen de verder gelegen gemeenten als Harenkarspel, Limmen, Castricum en Akersloot. Opvallend weinig dieren komen uit de Schermer en nog verder weg gelegen lokaties.

Dit herkomstpatroon zal niet volledig parallel lopen met het verspreidingspatroon van de egel in onze regio, maar opvallend is natuurlijk wel het hoge aandeel, afkomstig uit het stedelijk gebied. Verder is bekend, dat egels in uitgebreide akker- en weidegebieden geen hoge dichtheden bereiken. Enerzijds lijken villadorpen als Heiloo, Bergen en Schoorl voor de egel een aantrekkelijker woongebied dan het meer verstedelijkte Alkmaar en Heerhugowaard, anderzijds zal een egel in dit stedelijk gebied meer risico's lopen en tegelijkertijd hier eerder worden opgemerkt bij verwonding of afwijkend gedrag. Bovendien zal de dierenambulance in dit stedelijk gebied bekender zijn en hierdoor meer egels oppikken

Tabel 1. Plaats van herkomst opgevangen egels, aantallen per jaar en totaalpercentage.

plaatsnaam	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	totaal	%
Alkmaar	8	19	14	19	29	29	32	67	40	257	35
Bergen	5	15	5	6	25	19	14	18	25	132	18
Heerhugowaard	2	1	5	2	13	4	22	9	12	70	10
Heiloo	6	2	3	2	6	9	13	8	4	53	7
Egmond	1		2		6	14	3	8	16	50	6
Schoorl	1	1	1		4	3	1	9	4	24	3
Langedijk	2	3	1		1	4	13	1	1	26	4
divers	0	7	4	8	12	14	19	28	32	124	17

Figuur 1. Aantal egels dat per jaar is binnengebracht (n=844).

Jaartotalen

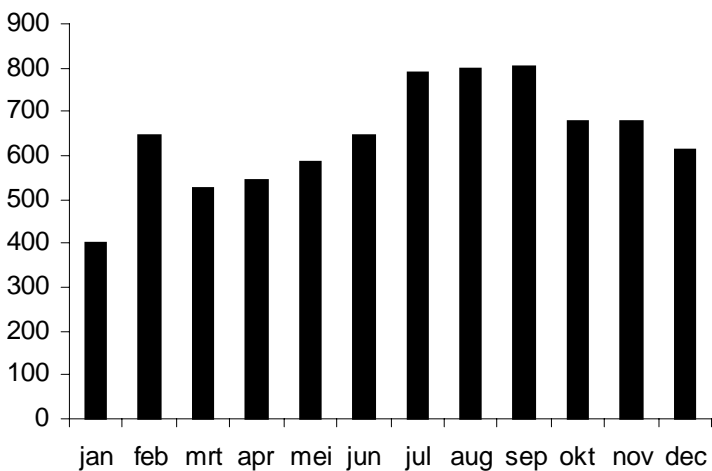
Het aantal egels, dat bij Damland werd binnengebracht is in figuur 1 per jaar weergegeven. De registratie is in augustus van 1990 begonnen. Vanaf dat jaar neemt het aantal egels bij Damland jaarlijks toe. In het begin van de 90-er jaren waren dit nog ca. 50 dieren per jaar en in het topjaar 1998 werden al ca. 150 egels binnengebracht. In deze verslagperiode van tien jaren werden ruim 840 egels opgevangen in Damland. De egels worden binnengebracht door particulieren, politie en dierenambulance. Het jaarlijks stijgende aantal, zoals gepresenteerd in figuur 1 houdt volgens ons geen flinke toename in van de egelpopulatie in onze regio, maar is beter te verklaren door de toegenomen bekendheid van de egelopvang bij Damland in combinatie met het bestaan van de dierenambulance Noord-Kennemerland.

Leeftijd en gewicht

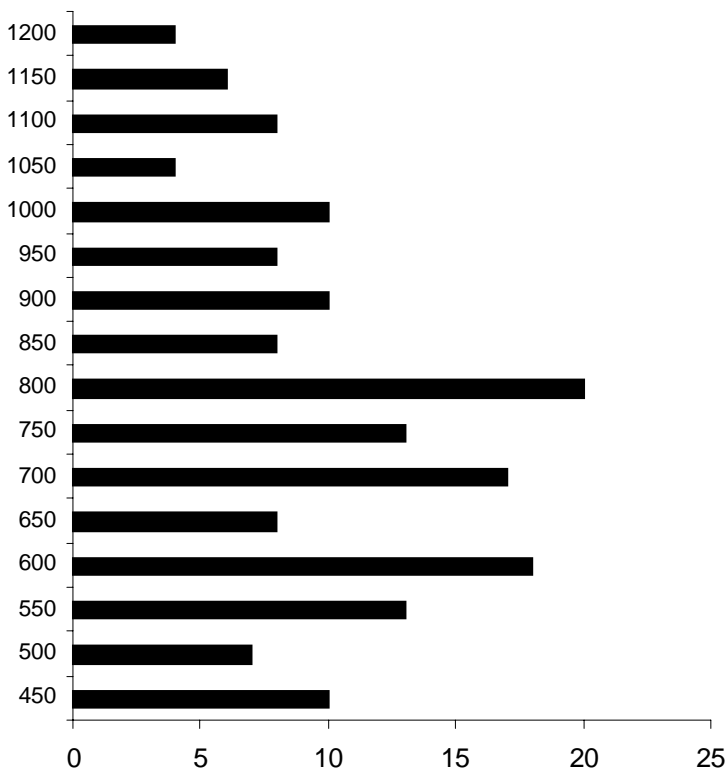
In figuur 2 is van egels (n=303) het gemiddelde gewicht weergegeven in de maanden maart t/m oktober (1995 t/m 1999). De jonge egels geboren in augustus werden hierbij buiten beschouwing gelaten.

Egels, die in andere maanden van het jaar zijn binnengebracht, zijn i.v.m. het geringe aantal dieren (n=44) eveneens niet meegenomen in deze beschouwing. Uit figuur 2 blijkt, dat het gemiddelde gewicht van de egels in de lente maanden snel toeneemt van 525 gram tot bijna 800 gram. Een deel van deze gewichtstoename zal het in de winterslaap verloren lichaamsgewicht compenseren, maar het grootste deel zal een reële gewichtstoename zijn van de jongere dieren. In de zomer lijkt het gewicht te stabiliseren om vervolgens in oktober licht af te nemen. Dit stabiele gewicht in de zomer en de gewichtsafname in de nazomer hangen ongetwijfeld samen met de paar- en werptijd van de egels. Activiteiten die veel energie zullen vergen.

Om te zien of egels op basis van hun gewicht zijn in te delen in meerdere jaarklassen, zijn in figuur 3 de egels gerangschikt in gewichtsklassen vanaf 450 gram steeds met 50 gram oplopend. Hiervoor zijn alleen gegevens gebruikt van egels binnengebracht in de zomermaanden van 1995 t/m 1999 (n=164). Reden van

Figuur 2. Gemiddelde gewicht van adulte/subadulte egels per maand (n=265).

Figuur 3. Aantal subadulte/adulte egels per gewichtsklasse van juli t/m september (n=164).

deze selectie is het gestabiliseerde gewicht (zie hierboven) in deze periode. We kunnen ruwweg drie gewichtsklassen onderscheiden, mogelijk in relatie tot hun leeftijd:

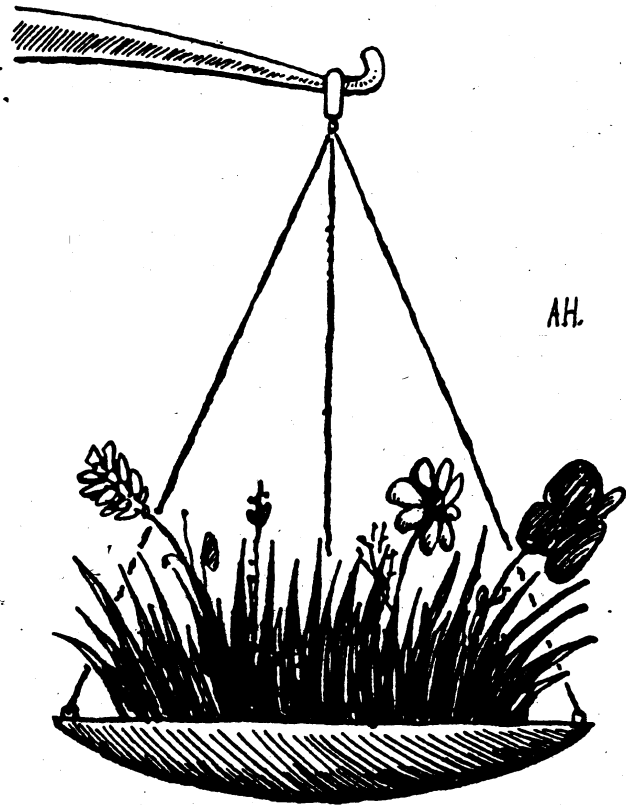
- a egels van één jaar oud met een gemiddeld gewicht van ca. 600 gram
- b egels van twee jaar oud met een gemiddeld gewicht van ca. 800 gram
- c egels van drie jaar of ouder met een gemiddeld gewicht van ca. 1000 gram.

Er wordt hierbij geen onderscheid gevonden tussen mannetjes of vrouwtjes. Deze drie te onderscheiden leeftijdscategorieën maken ieder ongeveer een derde deel uit van deze groep egels en schetsen hiermee mogelijk een leeftijdsopbouw van de populatie in onze regio. Het gevonden verschil van ca. 200 gram per jaarklasse zou dan aardig overeen komen met de gevonden gemiddelde gewichtstoename van 275 gram per voorjaar, zoals hierboven geschetst. De winterslaap zal gemiddeld zo'n 100 gram gewichtsverlies opleveren. Jonge egels beginnen aan hun eerste winterslaap met een gewicht van ruim 400 gram en bereiken zo na één jaar een gewicht van ca. 600 gram.

Geslachtsverhouding

Zoals bij de meeste zoogdieren worden er bij de egels evenveel mannetjes als vrouwtjes geboren. Bij een voldoende groot aantal zal dit dan ook bij de opgevangen egels het geval moeten zijn. Van de 633 egels, waarvan het geslacht is vastgesteld, bleek 52 % vrouw versus dus 48 % man. Hieronder bevonden zich 295 jonge egels (<6 maanden oud) en hiervan was 51% van het vrouwelijke geslacht. Dit alles dus keurig in de lijn der verwachtingen.

In het verleden is gesuggereerd (Huijser 1995 en 1997) dat mannetjesegels veel vaker slachtoffer werden in het verkeer door hun zwerfgedrag in de paartijd. Als mannetjes inderdaad meer risico lopen in deze periode zouden er bij Damland mogelijk ook meer mannetjes worden binnengebracht. De door ons gevonden sekseverhoudingen ondersteunen dit echter niet. Om dit nog meer toe te spitsen op de paartijd, hebben wij nog gekeken naar de geslachtsverhouding van de adulte/subadulte dieren in de maanden april t/m september in de jaren 1995 t/m 1999 (n=209). Hiervan was 49% van

het mannelijk geslacht, dus wederom geen aanwijzing voor een grotere kwetsbaarheid van de mannetjes.

Juvenielen

In de verslagperiode zijn er geen jonge egels voor augustus binnengekomen. Dit wijst erop dat in onze regio alle egels pas in de nazomer jongen krijgen. In het zuiden van ons land lijken egels twee werpperiodes te hebben, en de dieren van boven de rivieren alleen één periode in de nazomer. Voor Noord-Nederland vond men een gemiddelde geboortetijdstip in de laatste decade van augustus.

Bij hun geboorte wegen de jonge egels ca. 25 gram. Jonge egels worden ongeveer vier weken gezoogd en nemen in deze periode in gewicht toe tot ca. 100 gram. In deze periode verblijven de jonge egels nog in een nest en worden daar door de moeder verzorgd. Egels onder de honderd gram worden dan ook zelden binnengebracht, behoudens enkele verstoorde nesten. Na de nestperiode gaan de jongen met moeder op stap en worden nog ongeveer twee à drie weken begeleid. Hierna staan ze er alleen voor en breekt er voor de jonge egels een moeilijke en gevaarlijke periode aan. Uit de gegevens blijkt duidelijk, dat het voor de jonge egels in Noord-Kennemerland ieder jaar weer een race

tegen de klok is. In de relatief korte periode van nazomer en herfst moeten zij voldoende voedsel vergaren om succesvol de winter door te komen. Het door ons gevonden eindgewicht van 325 gram in december lijkt aan de te lage kant en wordt mogelijk veroorzaakt door de selecte groep dieren, die het hier betreft. Er zitten ongetwijfeld de nodige kneusjes in de beschouwde groep juvenielen. Voor de gemiddelde gezonde jonge egels zal het eind van deze groeicurve zo'n 50-100 gram hoger kunnen liggen.

Overleving

Indien mogelijk wordt de oorzaak van verwonding van de egels of andere reden om de egels bij Damland onder te brengen genoteerd. Deze gegevens zijn echter zo divers en subjectief, dat wij hier alleen wat algemene zaken kunnen vermelden en geen cijfermatige onderbouwing. Regelmatig zijn egels slachtoffer van het verkeer, hondenbeten, maaiwerkzaamheden, ver-

storing en valkuilen (putten, vijvers). Daarnaast worden verzwakte egels binnengebracht als gevolg van natuurlijke oorzaken, zoals ziekten en parasieten. Ondanks zorg voor de opgevangen egels gaat niettemin een flink deel dood als gevolg van de verwondingen of ziekten. Gemiddeld overleeft van beide categorieën de helft van de dieren en zij worden, zo goed als mogelijk, weer teruggeplaatst in hun eigen omgeving.

Conclusies

Alleen al het grote aantal egels, dat nu jaarlijks wordt opgevangen en waaraan zorg wordt verleend, rechtvaardigt het bestaan van de egelopvang bij Damland. Dit hoge aantal bevestigt bovendien, dat het publiek op de hoogte is van deze mogelijkheid in de regio Noord-Kennemerland en er dankbaar gebruik van maakt. Het vastleggen van de diverse gegevens over de egels bij binnenkomst, levert bovendien waardevolle informatie over het voorkomen, gedrag en mogelijk iets over de populatieopbouw in onze regio.

Dankwoord

De vele tientallen vrijwilligers, die in de verslagperiode hebben geholpen bij de opvang en verzorging van de egels, worden bedankt voor hun bijdrage.

Carina Oosterhuis

Kees Roobeek

Petra Vlaming

Literatuur

Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk, en J.B.M. Thissen. 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Natuurhistorische bibliotheek van de KNNV. No. 56.

Huijser, M. 1997. Hoeveel jongen krijgt de egel. Zoogdier 8 (1): 7-10

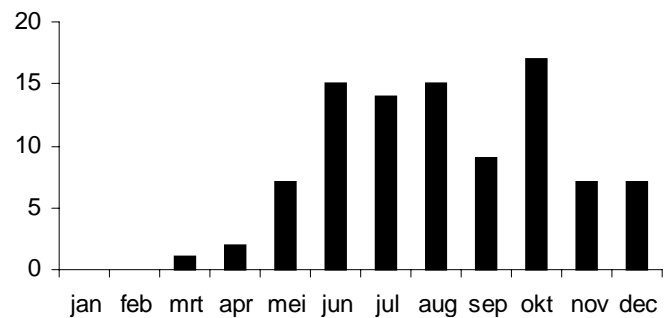
Morris, P. 1995. Speedy hedgehogs and media myths. New Scientist, 14 jan.: 44.

Reeve, N.J. & M.P. Huijser 1999. Mortality factors affecting wild hedgehogs: A study of records from wildlife rescue centres. Lutra 42 (1): 7-24.

Vlaming, P., 1996. Damland vangt ook zoogdieren op. NOZOS-Nieuws 3 (4): 15.

Verspreiding van de egel in Bergen NH

Vanaf 1989 heb ik egelwaarnemingen in Noord-Kennemerland per km-hok genoteerd en een recente regenachtige winterdag was de aanleiding deze waarnemingen eens op een rijtje te zetten. In het totaal betrof het 94 waarnemingen, hierbij ging het 26 keer om levende egels en maar liefst 68 maal werd een verkeerslachtoffer genoteerd. Ik zag geen egels in januari of februari en in de overige tien maanden waren de waarnemingen gespreid volgens figuur 1. Dit maandpatroon is overeenkomstig een patroon zoals dat werd gevonden bij een onderzoek naar de egel als verkeerslachtoffer (Huijser et al 1998) en bij de egels die bij Damland (Oosterhuis et al 2000) werden binnengebracht. Het is een afspiegeling van het activiteitspatroon van deze dieren. Bij de verspreiding van de waarnemingen over de km-hokken binnen de gemeente Bergen NH (n=84) valt het grote aantal waarnemingen op binnen de bebouwde kom (zie fig. 2). De rest van de waarnemingen in deze gemeente werd hoofdzakelijk gedaan langs de dorpsrand en de binnenduinrand. In de open poldergebieden en in het duingebied werden nauwelijks egels aangetroffen. Van open poldergebieden is bekend dat zij weinig egels herbergen, maar dat ik zo weinig egels in het duingebied aantrof is verrassend. In de tien km-hokken langs de kust werd zelfs geen enkele waarneming gedaan. Er zal natuurlijk een relatie zijn met de bezoekenintensiteit. De meeste egels werden inderdaad aangetroffen in het km-hok waarin ik woon,

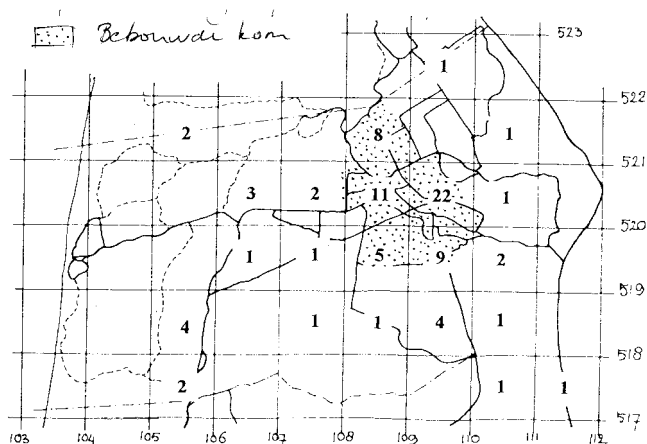
Figuur 1. Aantal Egels per maand.

maar voor zowel het vleermuisatlasproject als voor broedvogelinventarisaties heb ik in de verslagperiode tientallen uren in de schemering en nacht in dit duingebied doorgebracht, zodat deze gebieden voldoende aandacht hebben gekregen. Een ontmoeting met een egel in het duingebied blijft dus een buitenkansje. Vooralsnog kan uit deze gegevens geconcludeerd worden dat in Bergen NH de bebouwde kom met zijn vele tuinen en andere groene elementen de belangrijkste biotoop vormt. De dorpsrand en de binnenduinrand zijn een goede tweede keus. Het duingebied zelf blijkt voor de egels van marginale betekenis, evenals de open poldergebieden ten oosten en zuiden van het dorp.

Literatuur

- Huijser, Marcel & Piet J.M. Bergers. 1998. *Platte egels tellen: Resultaten van een VZZ-Actie. Zoogdier 9 (2): 20-25.*
- Oosterhuis, Carina, Kees Roobeek, Petra Vlaming. 2000. *Stekelige gasten. Tien jaar egelopvang bij Damland 1990 t/m 1999. Intern rapport Damland.*

Figuur 2. Verspreiding van de Egelwaarnemingen.

Monitortelling boombewonende vleermuizen in Heiloo in het jaar 2000

Op 1 juli 2000 is voor de vijfde keer in Heiloo e.o. (de landgoederen Nijenburg en Ter Coulster) een simultaantelling gehouden om de aantallen boombewonende rosse vleermuizen en watervleermuizen te tellen. De eerste telling was in 1994 en sinds 1997 is de telling een jaarlijks terugkerende happening. Hieronder volgt het verslag van de telling in 2000 en een beknopte vergelijking van de resultaten met die van de jaren daarvoor.

De gevonden vleermuisbomen

In drie nachten voorafgaand aan de telling heb ik getracht alle bomen op te sporen waarin op dat moment vleermuizen zaten. In totaal kon ik dit jaar negen vleermuisbomen lokaliseren, zeven in Nijenburg en twee in Ter Coulster. Hiervan waren vijf bomen bewoond door rosse vleermuizen en vier door watervleermuizen (tabel 1). Drie van de negen vleermuisbomen waren niet eerder tijdens voorgaande tellingen bezet.

Alle rosse vleermuisgroepen zaten in beuken. Verbleven alle watervleermuizen vorig jaar in zomereiken, dit jaar zaten twee van de vier groepen in zomereiken. Er werd in 2000 geen groep vleermuizen gevonden ten westen van de spoorlijn.

De populatie rosse vleermuizen

In totaal telden we in 2000 in landgoed Nijenburg en Ter Coulster tezamen 83 rosse vleermuizen. Dit is een flinke daling ten opzichte van het record in 1999. Sinds aanvang van de tellingen in 1994 was er een steiging in de aantallen te zien, maar in 2000 zijn we weer terug bij het niveau van 1997 (zie tabel 2, figuur 1). De groeps grootte per boom varieerde van 4 tot 43 dieren. De helft van de populatie zat op het particuliere terrein ten oosten van de Kennerstraatweg in één boom. Deze boom was ook in 1999 bezet. Van de vijf gevonden rosse vleermuisbomen was er een leeg tijdens de telling. Dit was vermoedelijk een solitair dier of kleine groep.

De populatie watervleermuizen

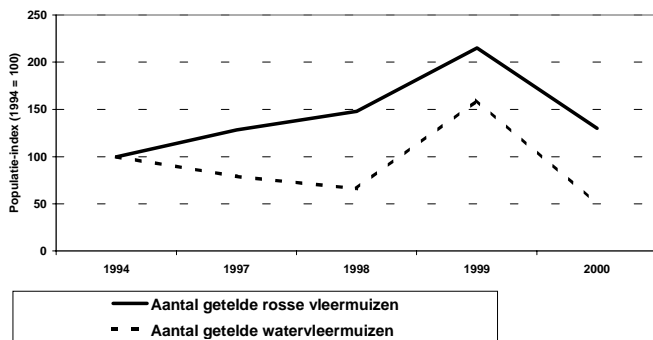
De telling van de watervleermuizen is in het jaar 2000 mislukt. Een kolonieboom bleek bij de telling leeg terwijl het daar de nacht voor de telling een drukte van jewelste was. Er zijn in totaal maar 52 dieren geteld. De telling leverde dus weliswaar een nieuw record op maar het was een laagterecord. De grootste groep van de overgebleven vleermuisbomen bestond uit 23 dieren, de kleinste uit tien dieren.

De populatie ruige dwergvleermuizen

In het jaar 2000 is geen groep ruige dwergvleermuizen gevonden. De soort was echter

Tabel 1. Resultaten van de simultaantelling op 1 juli 2000. Boomnr's 1 t/m 6 zijn in Nijenburg, boomnr's 7 en 8 zijn in Ter Coulster.

Nummer	boomsoort	Oud of nieuw	type gat	hoogte gat	soort	aantal uitvliegers	tijd_ eerste	tijd_ laatste	Geteld door:
1	Beuk	Oud	inrottingsgat	7	Rosse vleermuis	29	22:25	22:32	Marian Tadema, Marian Quak
2	Beuk	Nieuw	inrottingsgat	7	Watervleermuis	19	22:37	23:05	Joy de Wit, Willy Ebbens
3	Beuk	Nieuw	inrottingsgat	12	Rosse vleermuis	0			Douwe Tadema
4	Beuk	Oud	spleet	6	Rosse vleermuis	43	22:25	22:45	Jan Wondergem
5	Eik	Oud	Spleet	5	Watervleermuis	23	22:30	23:05	Kees Kapteyn
6	Eik	Oud	Specht	6	Watervleermuis	0			Nico Jonker
7	Eik	Nieuw	Spleet	?	Rosse vleermuis	4	22:55	22:55	Alke de Jong
8	Beuk	Oud	Specht	?	Watervleermuis	10	21:43	23:05	Jan Willemse
9	Beuk	Oud	Spleet	5	Rosse vleermuis	7	22:30	22:40	Wianne Brandt

Figuur 1. Populatieverloop van de rosse vleermuis en watervleermuis in Heiloo.

volop in het bos aanwezig. Dit waren losse individuen; er is geen groep aangetroffen.

Volledigheid van de telling

De volledigheid van de telling hangt grotendeels af van de grootte van de groepen in de verblijven (hoe kleiner de groep, des te moeilijker te lokaliseren) en de nachtelijke temperatuur (hoe lager de temperatuur, des te moeilijker ter lokaliseren). In de nachten voorafgaand aan de telling in 2000 was de nachttemperatuur laag. De jonge dieren maken in dat geval weinig tot geen communicatiegeluiden en zijn daardoor moeilijk te traceren. En hoewel bij lagere temperatuur de groepsgrootte gemiddeld misschien wel groter is, de kans is dan groter dat de kleine groepen onopgemerkt blijven. Hierdoor is het mogelijk dat bij de telling een klein deel van de populatie over het hoofd is gezien. De volgende twee gevallen duiden daarop.

In Ter Coulster werden tijdens de telling enkele geluiden van rosse vleermuizen in een nevenstaande boom gehoord, die tijdens de zoektocht onopgemerkt waren gebleven. Boomnummer 9 was bij een eerdere telling bezet met rosse vleermuizen. Dit jaar konden de vleermuizen alleen opgemerkt worden doordat de jonge dieren 's nachts beschenen konden worden; ze waren geheel in lethargie en maakten geen geluid; zelfs bij het beschijnen met de zaklamp bewogen ze niet of nauwelijks. In de ochtend ontbrak het zwermgedrag van de acht dieren; het was een kwestie van aanvliegen en naar binnen duiken.

Jaar van telling	1994	1997	1998	1999	2000
Aantal	106	84	70	170	52
Populatie-index	100	79	66	160	49

Tabel 3. Verloop van de aantallen watervleermuizen in Heiloo e.o. In 1997 en 1998 is het getelde aantal te laag, omdat in die jaren niet alle groepen watervleermuizen gelocaliseerd konden worden.

Jaar van telling	1994	1997	1998	1999	2000
Aantal	64	82	95	138	83
Populatie-index	100	128	148	215	130

Tabel 2. Verloop van de aantallen rosse vleermuizen in Heiloo e.o.

Dank aan vooral veel tellers

De tellingen zijn simultaantellingen; dit betekent dat op een avond de vleermuizen in alle verblijfbomen tegelijk geteld worden. Dat kan alleen als er veel mensen aan meedoen. De bereidheid van veel NOZOS-leden om een avond op te offeren voor puur vleermuisgenot is groot. De tellers lieten zich verwennen met een kop koffie en een gevulde koek als veraan- genaming bij hun dankbare inzet. De mensen die zich in 2000 hebben ingezet, staan genoemd in tabel 1.

Literatuur

- Kapteyn, K., 1994. *Simultaantelling Rosse vleermuis (Nyctalus noctula) en watervleermuis (Myotis daubentonii) in het noordelijk deel van Noord-Kennemerland. NOZOS-Nieuws, 4 (2): 3-6.*
- Kapteyn, K., 1997. *Simultaantelling in 1997 in Heiloo. NOZOS-Nieuws, 4 (3): 5-6.*
- Kapteyn, K., 1998. *Rosse vleermuizentelling in Heiloo. NOZOS-Nieuws, 5 (2): 4-5.*
- Kapteyn, K., 1999. *Drie jaren monitoring rosse vleermuis en watervleermuis in Heiloo e.o. NOZOS-Nieuws, 6 (3): 10-15.*

Kees Kapteyn
kkapteyn@wxs.nl

Gastronomie en muizen

Eind september, voor mijn gevoel al weer vele weken geleden, heeft het jaarlijkse feest der muizen plaats gevonden. Enkele leden van onze club trekken er dan op uit om in enkele gebiedjes te onderzoeken wat daar wil leven. Dit keer zijn we neergestreken in het bezoekerscentrum in aanbouw van Suyderbraeck. Hier zijn we zeer gastvrij ontvangen door de heer Pieter Baarsma en mevrouw Ineke Krayenveld, inspirators van een natuurontwikkelingssterrein naast het bezoekerscentrum. NOZOS-leden die niet aanwezig waren kunnen hieronder lezen wat zij hebben gemist. Het weekend is georganiseerd in samenwerking met de KNNV Hoorn.

De aftrap van het weekend – op vrijdag 22 september – was perfect. Niet alleen werkte het weer mee, maar vooral de ontvangst was allerhartelijkst. Tevoren had ondergetekende geïnformeerd of het mogelijk was een blikje soep op te warmen. Duidelijk werd gezegd dat het niet ging. Je warmt geen blikje soep op. Zij zouden wel soep maken. Ook de boodschappen werden toegeëigend. Op zo'n moment ben ik gelukkig makkelijk over te halen het 'werk' uit handen te geven. Vrijdag werden de muizenvangers ontvangen op twee kostelijke pannen

soep, waar op aanwijzing van de gastvrouw pompoenpitten en roomkaas door werden geroerd, terwijl de gastheer eigengemaakt wijn opende. Zaterdagavond is de

overvloedig geschonken wijn overigens aangevuld met een ruime voorraad zelfgestookte calvados en whisky.

Vrijdagavond hadden vier controleurs een merkwaardige ontmoeting.

Nog voor de eerste raai kon worden gecontroleerd komt er een licht op ons aflopen. Opgevoed en beleefd als we zijn blijven we wachten tot de drager van het licht herkenbaar wordt: de buurman. Voor we er erg in hebben zijn we uitgenodigd voor een biertje. De beleefdheid en dorst wint van de muizen en na de controle van de eerste twee raaien zijn we een biertje gaan halen. Niet ongewoon zult u denken, ik krijg ook wel eens een biertje aangeboden. Klopt. Maar de aanbieder woont dan niet in een caravan in wat hij noemt zijn paradijs. Ook blijft de eigen teelt dan in een gesloten bus. En filosoferen over het leven bij een kampvuur en waterpijp komt stellig nog minder voor. Als dan na een opsomming van de geneugtes des leven de vallen verder uit elkaar lijken te staan is dat niet zo vreemd.

Tussen het eten en de drank zijn ook enkele vallen gecontroleerd en muizen bevrijdt. De vallen stonden opgesteld in Suyderbraek, De Hulk (buitendijks), het Landje van Naber, Buiten- en Binnen Uiterdijk, De Nek en langs de West-Friese Omringdijk. De schamele vangsten staan in de tabel.

Peter van der Linden

Tabel 1. Globaal overzicht van de vangsten rondom Hoorn.

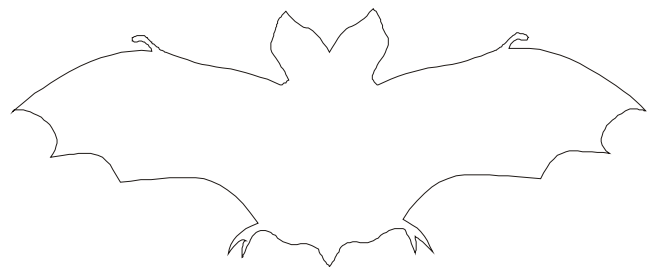
	Dwergmuis	Bosmuis	Huismuis	Veldmuis	Huispitsmuis
De Hulk		x		x	x
De Nek		x			x
Uiterdijken		x		x	x
Landje van Naber	x			x	
Suyderbraeck		x	x	x	
West-Friese Omringdijk		x		x	x

Vlerend op vakantie

Op 18 juli 2000 zijn wij in La Brenne (F) en kijken naar de Beverratten die daar soms luid roepend rondzwemmen. 's Avonds vliegen op de camping van Gabriere van die 45 kHz vleren. Bob, een Belgische jongen die voor de Belgische vorm van de N.J.N. een CD met referentiegeluiden wil maken, maakt hier opnamen van. We vermoeden dat het Franjestaarten zijn. We horen geregeld een Kuhls vleermuis en social calls gelijk aan die van de Ruige Dwerg, maar de tweedeling is pas goed te horen bij 35 kHz. Later tijdens deze vakantie heb ik nog veel meer Kuhls vleermuizen gehoord. Alleen nooit meer de social calls zoals op deze camping en helaas heb ik er geen geluidsopname van gemaakt. Bob meldt dat in een dennenbos zo'n 3 km van de camping Bosvleermuizen vliegen. Ondanks twee avonden daar staan hebben we ze niet kunnen vinden, wel veel vleren op 45 kHz.

Op donderdagavond roept Manda "Hé, kijk daar". Arend zoekt gelijk de lucht af naar het vogeltje, maar ze bedoelt dat er een Bunzing de weg oversteekt.

Na wat omzwervingen komen we op 26 juli op de camping van Zuriza. Dit ligt in het westelijk deel van de Spaanse Pyreneeën. We zitten op zo'n 900 meter hoogte en we verwachten dat we weinig vleermuizen zullen zien. Zo ongeveer tijdens zonsondergang vliegen er Dwergvleermuizen naar de kale bergtoppen. Plots zien we een Rosse vleermuis aankomen. Een donker dier met een lichte buik. Op de detector horen we hem pas op 17 kHz. Dit wijst op Grote Rosse vleermuis. Een tweede komt er aan, deze is niet zo donker zonder lichte buik. Als een kruisboog vliegt hij hoog over ons heen en komt al jagend weer terug. Inmiddels horen en zien we een derde aankomen weer een hele donkere. Deze komt zo dichtbij dat hij ook zonder detector te horen is. Wat zijn ze groot en ze gaan met een snelheid die je niet voor mogelijk houdt. Langzamerhand wordt het donker. We kunnen eerst nog wel een lichte buik zien, maar niet twee lichtbuiken tegelijk. We hebben zeker 3 Grote Rosse vleermuizen waargenomen, vermoedelijk zijn het er een

stuk of vijf geweest. De volgende avond zaten we ze al op te wachten om 21.00 uur met video, minidisk en batdetectors. Helaas stond er vrij veel wind en lieten ze zich niet zo mooi zien als op de eerste avond. De geluidsopnames zijn redelijk gelukt en de video-opnames zijn een seconde of 3 want ze vliegen snel het beeld uit.

De volgende dag zijn we doorgegaan naar de camping van Ayerbe. Midden in de nacht worden we wakker van een insect dat roept als een vleermuis. Als dat insect ook nog vangbussen gaat maken dan weet je zeker "dit is een vleermuis". En wel één die op 10 kHz te horen is. Wat doe je dan? Je gaat de tent uit en je maakt geluidsopnames. We denken aan Tweekleurige vleermuizen, maar het echte determineren komt later wel. Het bleek een Bulvleermuis te zijn. 's Ochtends ligt er een vrouwtje van het Vliegend Hert bij de wasgelegenheid dat vermoedelijk een aanval van een vleermuis net wel/niet overleefd heeft.

We gaan die dag in de omgeving wat rondrijden. Kijken in elke lege schuur of huis naar eventuele overdaggende vleermuizen. Bij een verlaten huis is het raak. Op de zolder zitten Kleine Hoefijzerneusvleermuizen met jongen zo groot als een duimnagel. We vluchten vrij snel, omdat we vinden dat we wel erg veel verstoring geven.

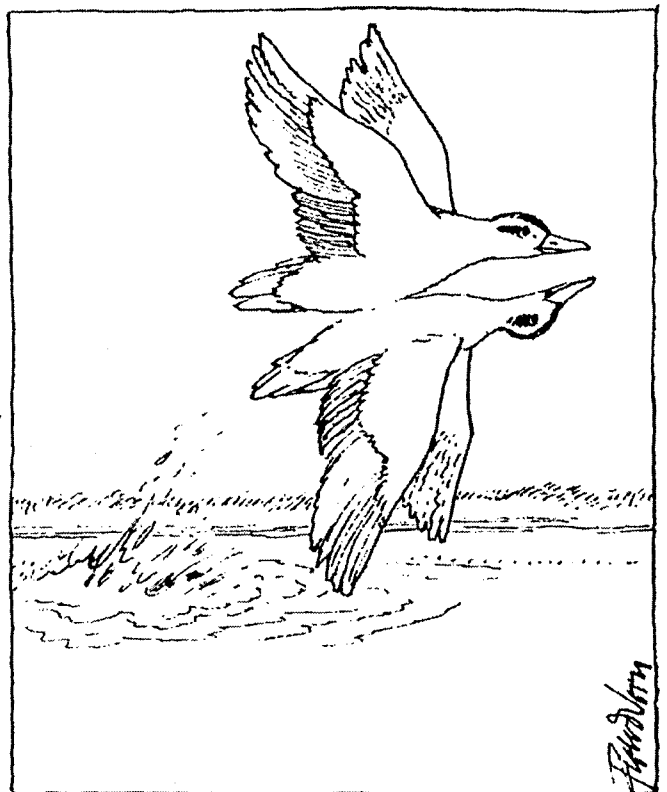
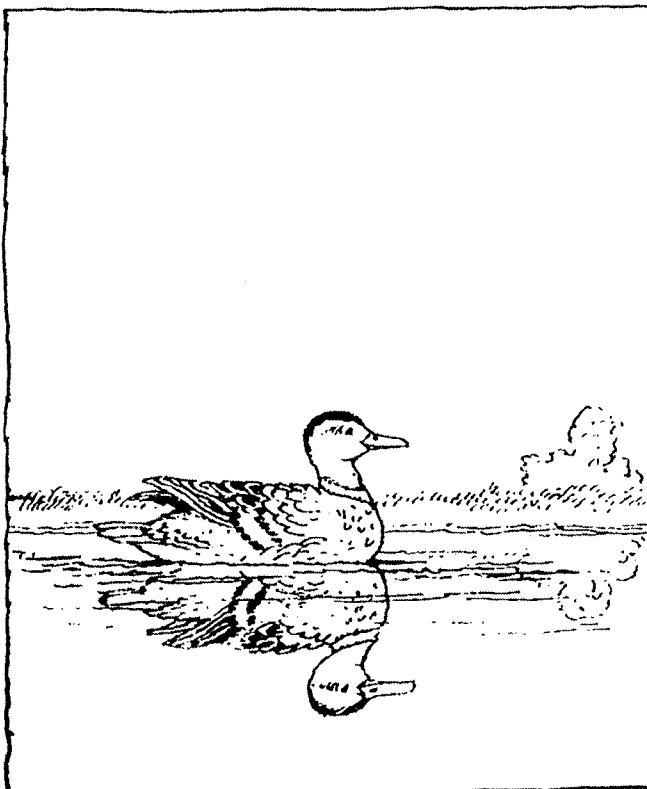
Na heel wat vogels in Las Tablas de Daimiel gaan we na 2 augustus het nationaal park Monfragüe bekijken. Elke dag zien we wel een paar Edelherten. En op 5 augustus valt ons een Otter op, die zo af en toe onder duikt. Als hij vlak bij de oever is, gaat hij op zijn of haar rug zwemmen waarbij de korte pootjes als het ware ons gedag zwaaien. 's Avonds zien we vier Vossen

op een bijna verlaten picknickplek. De volgende dag, weer bij het bekijken van jonge Vale Gieren op het nest, zwemt er een vrij kleine Otter de Taag over (\pm 5 km van de waarneming van de vorige dag vandaan). Hierna veel over de Taag gekeken, maar geen Otter meer gezien. 's Avonds 3 hinden met jongen en een mooi mannetje Edelhert. Er vliegen veel Laatvliegers (allemaal op 25 kHz i.p.v. 30 kHz) en eindelijk een Bosvleermuis, terwijl we terug rijden naar de camping horen we nog een Bulvleermuis. Deze horen we met het blote oor vanuit een rijdende auto.

Dinsdag 8 augustus gaan we naar de Sierra de Gredos, overal overvolle campings, maar in Lanzahita vinden we wat we zoeken nl. rust. En we worden 's avonds beloond met 6 x een Grote Hoefijzerneusvleermuis langs onze tent. De volgende 2 dagen gaan de bergen in. We vinden in een oud kerkje tussen Mombeltran en El Arenal een op elkaar zittend kluitje van Grijsz Grootoorvleermuizen. De oren zijn duidelijk anders dan die van de gewone Grootoorvleermuis. Vrijdag 11 augustus hebben we het laagland verkend. Onder een brug, die over de Rio Arbillas gaat vinden we een vrij hangende vleermuis. Met de verrekijker kunnen we niet

goed zien welke soort het is. Dan wordt de telescoop er op gezet. Intussen hebben we al een regen van vleermuispoep ontdekt, die aan de rand van de brug traag gestaag neerdaalt samen met een hele hoop gekwetter. De vloer in de telescoop blijkt opvallend ronde oren te hebben. Hij heeft een kale rug met zichtbare teken, kennelijk een zwak dier dat niet meer bij zijn soortgenoten kon hangen. We houden het op Schreibers' vleermuis of ook wel Langvleugelvleermuis genoemd. Het lijken er toch wel veel te zijn en het is wel leuk om ook weer eens te tellen. Het uitvliegen ging wel erg snel (ze vlogen aan beide zijden van de brug uit). In 20 minuten tijd zijn de meeste vleermuizen uitgevlogen. Het geluid heeft een frequentie van 55 kHz en klinkt een beetje tussen Meervleermuizen en Dwergvleermuizen in. De kolonie bestaat uit zo'n 1300 à 1600 vleermuizen denken we. Het vliegbeeld doet denken aan dat van Rosse Vleermuizen.

De volgende dag vinden we nog een kolonie Schreibers' aan een eveneens nieuwe brug ditmaal over de Tiétar. Deze kolonie van hooguit 50 tot 150 dieren hebben we niet geteld. We willen aan de terugreis beginnen en ook nog opnames maken van de Grote Hoefijzerneuzen achter de camping langs het beekdalbos. Gere-

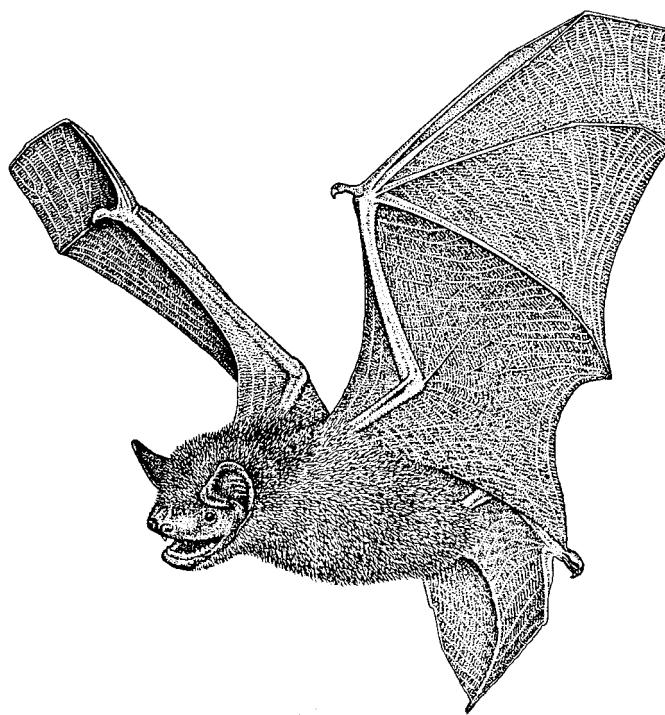
geld vliegen ze daar door de boomkruinen en we horen bij 82 kHz zachte geluiden. We gaan tegen een grote steen staan met ons gezicht naar het bos toe en daar vliegt een Grote Hoef onder en boven langs de op heuphoogte gehouden detector heen en weer. De geluidsopnames zijn prachtig gelukt.

Terug bij de Pyreneeën staan we op een camping bij het Embalsa de Yesa. 's Avonds gaan we de heuvel op. Daar vliegen weer eens Laatvliegers. De klank van ze is anders dan bij ons en daar hoor ik zowaar ook social calls. Het zijn Laatvliegers op 25 kHz, maar zijn die wel hetzelfde als die van 30 kHz? We geloven dat niet, het zit gewoon net zoals bij de Dwergvleermuis op 45 kHz en 55 kHz. Wij hebben bij Laatvliegers op 30 kHz nog nooit social calls gehoord. Na een onvrijwillige muzikale Spaanse nacht zijn we doodmoe van de herrie-camping afgevlicht.

Terug naar Ayerbe waar vandaan we het huis met de Kleine Hoeven weer bezoeken. Op 16 augustus zijn wij er om 18.00 uur. De zolder op en ja hoor daar vliegen er een heleboel rond, prachtig. We gaan het uitvliegen proberen vast te leggen. Tot 21.30 uur hebben we gepost en er vliegen wel wat vleren uit, maar geen Hoeven. We besluiten nogmaals binnen te gaan kijken en tot onze verbazing zijn de Hoeven gevlogen en er jagen ongeveer 30 Grootoren in het huis.

Onze volgende stop is weer Zuriza in de Pyreneeën in de hoop de Grote Rosse vleermuis weer waar te nemen. Op donderdag 17 augustus horen we na lang wachten, rond de klok van 22.00 uur, zijn geluiden op de detector. Helaas langer dan 5 seconden horen we hem niet. De avond hierna is er weer veel wind en het onweer dreigt. De Grote Rosse laat zich niet zien, wel komt er luid en duidelijk een Bosvleermuis langs.

Zaterdag 19 augustus, de camping wordt overvol, 's avonds is het redelijk windstil en onbewolkt om 9.45 uur wordt ons wachten eindelijk beloond en horen we op 17,5 kHz de Grote Rosse vleermuis. Vlug opnames maken. Na af-

loop vraagt mijn vrouw "waren het er twee?" We luisteren de opnames af. Er moeten er twee overgekomen zijn. Zo af en toe horen we Grote Rosse op grote afstand langs komen. De Dwergvleren storen soms als ze vlak overkomen. Overigens slapen die Dwergen waarschijnlijk in de nok van de damestoiletten, want daaronder liggen vleermuiskeuteltjes.

Een paar dagen later zijn we weer in La Brenne. We gaan voor zonsondergang naar de vogelhut. Op weg erheen zien we in het meer Beverratten zwemmen. Zij vertonen territoriaal gedrag. Vechten, schreeuwen en vechten. In de vogelhut gezeten zien we aan de overkant van het meer plots een Everzwijn lopen en als het bijna donker is heeft een Ree zijn plaats ingenomen.

We gaan terug naar de tent en dan daar waar we een maand geleden twee avonden naar gezocht hebben, de Bosvleermuis. Hij vliegt nu geregeld over de camping en ook, jawel hoor, een Laatvlieger op 30 kHz. Dan heb je pas het idee dat je weer echt thuis bent.

Kort nieuws samengevat

Volgend jaar weer 1

Aan de route naar de Sciorahut achter het Zwitserse dorp Bondo bevindt zich een scheve houten plank die dienst kan doen als lunchtafel. We zaten er nog niet lang toen uit een hol onder een deksteen vlakbij de dikke grijze kop van een alpenmuis te zien was. We keken elkaar aan. Hij/zij trok zich terug. Ik legde een stukje appel en wat brood met smeerkaas bij de ingang van het hol neer en ging door met eten en fotograferen. Even later was het brood verdwenen; het stukje appel was voorlopig versmaad.

JJdW

Volgend jaar weer 2

Op het bospad tussen het dorp Vicosoprano en de camping zag ik een kat in de zon zitten en ik zei: 'Dag poes,' want dat doe ik altijd. De kat stond op en ik zag dat hij een uitzonderlijk dikke staart had. De kat liep ongehaast het bos in, opvallend genoeg in onze richting, en een paar stappen verder keek ik hem opeens in zijn gezicht. Hij zat op een boomstam in het bos naar het pad en naar ons te kijken. Een slag groter dan een cyprese huiskat, dikke staart, lichte onscherpe tekening, ronde oren: dit moest de wilde kat zijn die we het jaar daarvoor van veel verder af hadden gezien, toen hij op de camping voor een muizenhol zat te jagen en wij het inpakken staakten en de tent lieten natregenen.

De volgende dag (de laatste dag van ons verblijf) ben ik op hetzelfde tijdstip (kwart voor zeven in de vooravond) op dezelfde plek gaan kijken. Hij zat weer op zijn boomstam. Helaas, mijn filmpje zat niet goed in mijn toestel.

JJdW

Een bijzondere dode

Op 3 juli fietste ik van Haarlem naar Amsterdam, langs de noordkant van de spoorlijn, voorbij Halfweg door de Brettenzone. Dat is een "vergeten" strook land tussen de stad en

het havengebied. Industrie mag er niet komen omdat die te dicht bij de woonwijken zou liggen, voorlopig is het een natuur- en recreatiegebied. Aan de rand van het fietspad zag ik een dode spitsmuis liggen. Erg donker, viel me meteen op. En het was dan ook een waterspitsmuis, kennelijk slachtoffer van rijwielverkeer. Enkele honderden meters oostelijker ving ik in 1995 een waterspitsmuis tijdens een onderzoekje met vallen. Ik vond het een bijzondere vangst, zo dicht bij de stad en in een terrein dat op dat moment een goed biotoop vormde maar in het verleden geheel was vergraven en opgespoten. Mijn theorie was dat waterspitsmuizen langs de Haarlemmervaart hebben overleefd. De vondst van de dode waterspitsmuis dit jaar ondersteunt het idee dat in het gehele moerasige land tussen Amsterdam en Halfweg waterspitsmuizen kunnen voorkomen. Helaas voor onze toekomstige zoogdieratlas komen beide waarnemingen uit hetzelfde kilometerblok.

Floor van der Vliet

Egel in de buurt

Egels vind je - meestal overreden - op de meest verrassende plaatsen. Zo komt de egel in een groot deel van Amsterdam voor. Als er maar tuinen parken of plantsoenen zijn.

Onlangs meldde een bewoonster van het Boni plein in de Indische Buurt dat daar egels leven. In 1992 zag ik op datzelfde plein diep in de nacht een egel over straat wandelen.

In mijn eigen buurt, de Spaarndammerbuurt, waar ik veertien jaar woon, heb ik nog nooit een egel gezien. Het is dan ook een dichtbebouwde buurt met weinig groen. Toch hoorde ik van enkele buurtbewoners dat in sommige binnentuinen egels zouden leven.

Op 20 juli lag er een dode halfwas egel in de goot op twee straathoeken van mijn huis. Een zwerver die de buurt ingekomen is? Een onfortuinlijke buurtbewoner? Dat er egels leven in mijn buurt valt nog steeds niet te zeggen.

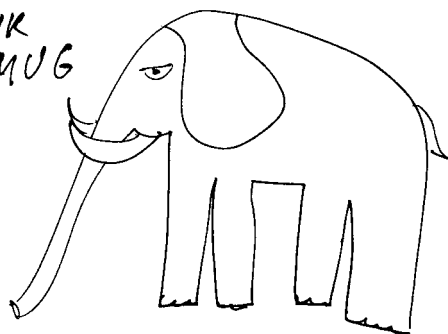
Floor van der Vliet

ps. Het egeltje is misschien niet uit zichzelf in de buurt gekomen. Een dag later holde er namelijk een klein eindje verderop 's avonds laat een konijn over straat. Wildkleurig, dat wel, maar wat moet zo'n dier in de stad? Het liep al bijna onder de eerste auto die passeerde. Een auto, die langzaam rijdend passeerde, moest schielijk remmen en uitwijken om te voorkomen dat het konijn werd platgereden. Houdt een buurtbewoner er in een van de binnentuinten een dierentuintje op na en zat het hek niet goed dicht?

Reebok in de duinen bij Bergen NH

Vorig voorjaar was in de omgeving van de Voert bij Bergen enige tijd een edelhert te zien. Het betrof een uit het hertenkamp van Bergen ontsnapt dier, dat na enkele weken middels een schot uit een verdovingsgeweer weer van zijn vrijheid werd beroofd. Soortgelijke incidenten hebben zich in het verleden in onze regio ook voorgedaan met damherten. Toen in februari Jan Stok bij zijn eerste inventarisatieronde voor roofvogels in het zuidelijk deel van de boswachterij Schoorl hertensporen tegen kwam, was dan ook de eerste gedachte aan een ontsnapt exemplaar. Mijn pogingen om enkele dagen later de sporen terug te vinden, liepen op niets uit, waarschijnlijk door de overvloedige regenval in de tussentijd. Ongeveer drie weken later attendeerde mijn broer Geer mij op mogelijke hertensporen bij een plasje in het PWN-gebied, iets zuidelijker dan de eerste vindplaats. Hier kon ik de sporen zonder moeite terugvinden, maar de grootte ervan leken meer op een ree van toepassing. In de loop van enkele weken werden echter in de directe omgeving geen verse sporen meer aangetroffen. Op 14 april fiets ik om ca 19.30 door de Verbrande Pan, een duinvallei ten zuiden van de Zeeweg van Bergen naar Bergen aan Zee, als er op 100 meter voor mij op het pad een reebok staat. Ik krijg nog net de tijd om hem even met de verrekijker te bekijken, maar dan verdwijnt hij snel in het bos naast het pad. Als dit de dier de veroorzaker was van de eerder genoemde sporen is het in de afgelopen maand ongeveer twee kilometer verder naar het zuiden afgedwaald. Bij mijn weten is dit de eerste maal dat er in deze gemeente een ree is waargenomen. In Noord-Holland boven het Noordzeekanaal

VROEGER
WAS
IK
MUG

Anoni

komen reeën voor in de Wieringermeer. Het betreft de nazaten van dieren die in 1967 in het Robbenoordbos zijn losgelaten. Van deze populatie duiken af en toe zwervende individuen op langs de kust. Het sluisencomplex en het achterliggende Noord-Zeekanaal lijken een te grote barrière voor de reeën uit het zuidelijk duingebied van Noord-Holland.

Kees Roobeek

Visser blijkt bunzing 2

Bunzingen versmaden vis zeker niet. Ik heb hierover twee anecdotische waarnemingen. Fretten zijn tamme bunzingen die populaire huisdieren zijn geworden. Een vriend van mij had zo'n fret die los door het huis scharrelde. Hierdoor konden wij waarnemen dat deze fret in een groot schildpaddenaquarium onder water jacht maakte op volwassen roodwangschildpadden *Trachemys scripta elegans*, zeker een niet geringe prooi. Het zal nooit zeker zijn of het jagen of spelen was, maar de intentie was er zeker!

Jaren later gingen mijn ouders wonen in Diemen-Noord, waar de Ouddiemerlaan uitkomt op het Amsterdam-Rijnkanaal. Vroeger een prachtig veenweidegebied, nu een nieuwbouwwijk. Eind jaren '80 kon je nog bij avondschemering over de Ouddiemerlaan wezeltjes huppelend zien oversteken. De burens van mijn ouders lieten een gigantische Japanse vijver aanleggen en hebben daarvoor zelf Koikarpers laten importeren. Koikarpers zijn gewone karpers met sierkleuren en hoge handelswaarde. Toen de vijver net een half jaar draaide kreeg ik

de vraag: "Eten reigers koikarpers?" Volgens mij wel, maar hoezo? Er bleken al een paar keer vrolijk gekleurde visresten van Koikarpers in de tuin van mijn ouders te zijn gevonden: Een kop, wat graten en vellen, een stuk staart en meer niet. Reigers werken hun maaltijd integraal naar binnen, dus dat verklaarde de graten en andere resten niet. Ik vermoed dat eind jaren '80 een bunzing uit het oude veenweidegebied een paar heel luxe maaltijden heeft gehad. Lekker uit eten bij de Japanner!

Fred Fleminks
Jacob van Lennepkade 262 B
1053 ND Amsterdam

Uitgezette dassen bijna allemaal dood

De stichting Dassenproject Gooi en Sticht wil bevorderen dat een gezonde populatie dassen in onze regio (is het Gooi en omstreken) voorkomt. Van 1990 af heeft men geprobeerd om toestemming te krijgen Dassen uit te zetten. September 1999 was het eindelijk zo ver. Er zijn op twee plekken in totaal 12 Dassen uitgezet. Eén locatie is in beheer bij het Utrechts Landschap en één ligt op particuliere grond. Al snel bleek dat Das & Boom - de leverancier van de Dassen - ook dieren van vreemde herkomst had geleverd. Deze dieren kwamen uit de Belgische dierentuin Planckendael. De ouders van deze Dassen kwamen uit het Steigerwald in Duitsland, zo'n 400 km van Nederland, en uit voormalig Joegoslavië. Nadat dit was ontdekt heeft Das & Boom geprobeerd deze dieren te vervangen door inheemse Dassen. Een van de oorspronkelijke uitheemse dieren heeft men echter niet meer kunnen vangen.

Een half jaar na het uitzetten van de twaalf Dassen blijken er reeds tien te zijn omgekomen in het verkeer. Eén van de verkeersslachtoffers is de vermiste 'Belg'. De hoge sterfte door het verkeer is helaas niet echt opmerkelijk. Een aantal factoren zijn hier van belang. Ten eerste zijn op de locatie van uitzetten (ten oosten van de A27) nog geen maatregelen genomen om verkeersslachtoffers te voorkomen, er liggen geen dassentunnels. Ten tweede is van belang dat het moment van uitzetten ongelukkig is gekozen. Juist ten tijde van het uitzetten bevond de

Betaling

De girokaarten zijn inmiddels verstuurd.

Uw contributie wordt voor 1 december a.s verwacht.

Na deze datum wordt administratie in rekening gebracht.

En bij wanbetaling een incasso gehoord.

giro 2117081

bestaande Gooi-Stichtse dassenpopulatie zich op een piek. Er waren zelfs zoveel Dassen aanwezig dat verspreiding naar elders is aangetoond. Nieuwe Dassen - in dit geval de uitgezette dieren - worden door de bewoners van de beschikbare territoria verjaagd. Het zijn immers concurrenten voor een schaars aanbod van voedsel. Die nieuwe dieren gaan dan zwerven en treffen vroeg of laat een auto op het pad.

In het begin van de jaren negentig - toen het aantal Dassen in het Gooi nog gering in aantal was - kon uitzetten van dieren een aanvullende mogelijkheid zijn voor het behoud van deze dieren in de regio. Echter Dassen uitzetten op het moment dat de bestaande populatie overkookt is onnodig. Als dan ook wordt verzuimd voldoende maatregelen te treffen om verkeersslachtoffers te voorkomen kan je je afvragen wat de werkelijke motieven waren voor het uitzetten. Bescherming van de Das verdient echter een betere afweging en meer geduld.

Peter van der Linden

Gratis en voor niets: Zoogmail

Sinds enige maanden wordt in Nederland en daarbuiten een nieuw elektronisch zoogdier-tijdschrift verspreid. Het verschijnt eenmaal per week en is uitsluitend via email te verkrijgen. In het tijdschrift worden bijzondere waarnemingen en (ultra) korte verslagen geplaatst. Zoogmail is voor iedere zoogdierliefhebber gratis. Simpel een mailtje naar de verspreider is voldoende.

Peter van der Linden
p.vanderlinden@cable.a2000.nl

Rosse woelmuis op Texel, een reactie

Met verbazing en een zekere ergernis heb ik in NOZOS-nieuws nr. 1/1999 het artikel 'Texel heeft er weer een woelmuis bij!' van Peter Twisk gelezen. Hierin stelt hij voor (filosoferen-der wijs) de Rosse woelmuizen en Aardmuizen op Texel weg te vangen om de daar aanwezige populatie van de Noordse woelmuizen te beschermen. Eventueel zou ook uitzetten van de Noordse woelmuis op de andere Waddeneilanden kunnen worden overwogen.

Ik zou daartegen het volgende willen inbrengen:

- De Rosse woelmuis komt in Noord-Holland tot in de duinen van Den Helder voor.
- De relatieve bescherming die het isolement van Texel de Noordse woelmuis vroeger bood is door de sterke groei van het verkeer van en naar Texel inmiddels wel verdwenen. De kans op het binnenkomen van andere muizensoorten op het eiland is daardoor sterk toegenomen.
- Door de verdroging ' van Texel is daar de natuurlijke natte habitat van de Noordse woelmuis zeer waarschijnlijk in omvang en kwaliteit achteruitgegaan.
- Volgens 'Zoogdieren van West-Europa', waarvan Peter Twisk een van de auteurs is, komt op Texel de Noordse woelmuis ook buiten zijn natuurlijke biotopen voor. Biotopen waar andere muizen duidelijk in het voordeel zijn, Daarom lijkt mij het wegvangen van Aardmuizen en Rosse woelmuizen op dweilen met de kraan open.
- Logischer zou het volgens mij zijn om de natuurlijke habitat van de Noordse woelmuis t.w. rietland, moeras, natte hooilanden en vochtige duinvalleien door gericht be-

heer weer in omvang en kwaliteit te herstellen.

- Het introduceren van de Noordse woelmuis op de andere Waddeneilanden is een vorm van fauna vervalsing die juist bij zo'n bijzondere soort als de Noordse woelmuis (voorpost areaal, mogelijk ijstijdrelict) zeer ongewenst is.

Het lijkt me dat in een niet te veel door mensen gemanipuleerd ecosysteem de voorkomende soorten een uitdrukking zijn van de ter plaatse heersende omstandigheden. Het wegvangen van soorten die je eigen geliefde soort in de weg zitten leidt tot een schijnsysteem waar niemand op zit te wachten.

Koos Balintijn

Literatuur

- Structuurschema Groene Ruimte, Ministeries van landbouw, Natuurbeheer en Visserij & Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. 's-Gravenhage, SDU 1993.*
- R. Lange, P. Twisk, A. van Winden en A. van Diepenbeek. Zoogdieren van West-Europa. Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming i.s.m. Vereniging Natuurmonumenten 1994.*

Bovenstaand artikel is helaas in de duistere krotten van geprivatiseerde rijkspostbesteller blijven steken. Hierdoor kan het artikel helaas eerst nu geplaatst worden. Lezers worden uitgenodigd te reageren op de stelling van zowel Peter Twisk als Koos Balintijn. Als de posterijen meewerken zullen wij zorgen voor spoedige verspreiding via het medium dat thans voor u ligt.

Redactie

Zoogdieren historisch bezien

De redactie vond dr Fie van Toverlol bereid een rubriekje te verzorgen betreffende de kijk op zoogdieren in vroeger tijd. Ditmaal: nogmaals de Hamster.

Hoe vluchtig is het nieuws heden ten dage niet. Wat een commotie over de laatste wilde Nederlandse hamsters die vorig jaar in Limburg werden gevangen en het daaropvolgende fokprogramma. En thans hoort men er weer niets meer over. Reden om de hamster op deze plaats weer wat aandacht te geven.

Het volgende is geciteerd uit het hoofdstuk Hamsterende dieren uit het boekje Zoogdieren, een deeltje uit de serie Kijk uit je ogen!, door dr W.M. Kruseman en Rinke Tolman. De tekst spitst zich toe op het verschijnsel hamsteren, waarbij ook het menselijk gedrag wordt betrokken.

Zowel 1914 als 1993 gaven het nogal onstichtelijke verschijnsel te aanschouwen, dat grote groepen onzer medeburgers, aangegrepen door de weergaloze en zeer zielig aandoende angst, dat zij tengevolge van de oorlogsomstandigheden misschien zouden moeten verhongeren, wanneer zij niet flinke voorraadquanta insloegen, op onstuimig voortvarende wijze winkel na winkel afliepen om alles te kopen wat maar eetbaar was. Zij stapelden de buit in hun kelder en verdere ruimten op, aldus voorzorgen nemend, dat in nijpender tijden niet dadelijk gebrek en ontbering hun deel zouden zijn.

Deze mensen met een "vooruitziende blik" en een sterk ontwikkeld zelfhandhavingsinstinct, maar merendeels gespeend van elk sociaal gevoel, beseften inmiddels niet, dat zij, vreesachtig voedsel vergaderend, niets anders deden dan de hebbelijkheden na te bootsen, die aan sommige dieren, de hamster in de eerste plaats, eigen zijn.

Genoemd knaagdier nu is een zeer opmerkelijk vertegenwoordiger der zoogdierenfauna; wat Nederland betreft, is de hamster een zeer locale verschijning, daar hij alleen in de vruchtbare gebieden van Zuid-Limburg wordt gevonden.

Noordelijk heeft hij zijn woonterreinen blijkbaar niet verder dan tot Sittard weten uit te breiden.

Het meest kenmerkende van de hamster is dat hij in het bezit is van wangzakken, die een bijzondere rol spelen. Deze worden namelijk volgestopt met voedsel, dat van zeer uiteenlopende aard kan zijn. Eensdeels zijn vruchten, wortels en zaden van planten, anderdeels peulvruchten, aardappelen en granen van zijn geding. Voornamelijk als het donker is, gaat de hamster op roof uit; wanneer de wangzakken gevuld zijn, gaat hij naar huis om de inhoud er van te deponeren in zijn diep in de grond aangelegde woning.

Hij bepaalt zich echter niet tot cultuurvoortbrengselen: men heeft in de voorraadkamer van zijn hol ook wel grote hoeveelheden zaad van paardenbloemen en naaldkervel gevonden. Overigens is de hamster geenszins uitsluitend vegetariër. Dat hij veelzijdiger is aangelegd, blijkt uit het feit, dat hij ook wel wormen, slakken, insecten en de larven daarvan, alsmede zoogdieren (muizen, mollen en hazen in hun jeugd stadium), jonge vogels en hagedissen consumeert. Met andere woorden: soms is de hamster nuttig voor de landbouw, vaker echter wordt hij schadelijk geacht en op grond hiervan te vuur en te zwaard verdelgd, vooral in Oost-Europese gebieden, waar zijn numerieke sterkte aanmerkelijk groter is dan ten onzent. Vermeld moge nog worden, dat de productiviteit van de hamster werkelijk bewonderingswaardig is, want twee tot drie keer per jaar worden er jongen geboren, die in den beginne onbehaard zijn en ook nog niet dadelijk kunnen zien. Elke worp bestaat uit zes tot achttien individuen, doch verschillende leden van zo'n talrijk gezin zijn meermalen armetierige stumper-tjes, die niet zelden door de krachtiger broertjes en zusjes of door de moeder worden opgepeuzeld.